AN EXAMINATION ON TEXTS IN TURKISH

8TH GRADE COURSE BOOK

Türkçe 8. Sınıf Ders Kitabında Yer Alan Metinler

Üzerine Bir İnceleme

Hasan KAVRUK¹

Nurşen YILDIRIM²

Abstract

This study is a descriptive study dealing with the reading texts in the Secondary School and Imam Hatip Secondary School Turkish Textbook 8 (Authors: Mete, G., Karaaslan, M., Kaya, Y., Ozan, S. and Ozdemir, D. Editor: Associate Prof. Dr. İlhan Erdem) taught in the 8th Grades in the 2018-2019 academic year. It aimed to examine the texts in terms of vocabulary, root values (according to the 2018 Turkish Language Teaching Program- justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism, benevolence), text-theme harmony, and compliance with children's level. In this qualitative study descriptive content analysis was used, the quantitative data obtained were presented in tables. Free reading and listening texts from 40 texts in eighth grade Turkish textbook weren't included in the study and 24 reading texts were examined. With the data obtained from the research, it was found that the texts were appropriate for children's ages and levels; prepared in accordance with the qualifications of the 2018 Turkish Curriculum; the root values such as love, respect, patriotism has been determined. When considered as text-theme harmony, the texts reflect their themes, and that almost every text is compatible with more than one topic. As a vocabulary, it was seen that expressions were used the most in the texts and the proverbs were not included at all. Informative texts are of primary importance. As for the genre informative texts are at the forefront. Actually, 9 of the 24 reading texts are informative texts, eight are narrative texts and seven are poetry.

Keywords: Secondary school Turkish textbook, text selection, Turkish curriculum, suitability for children

Öz

Bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim yılında 8. sınıflarda okutulan Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8 (Yazarlar: Mete, G., Karaaslan, M., Kaya, Y., Ozan, Ş. ve Özdemir, D.

¹ Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, hasan.kavruk@inonu.edu.tr

² Doktora Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bölümü, nursen.aksoy.yildirim@gmail.com

Editör: Doç. Dr. İlhan Erdem) içerisinde bulunan okuma metinlerini ele alan betimsel bir çalışmadır. Metinlerin söz varlığı, kök değerler (2018 Türkçe Öğretimi Programı'na göre - adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik), metin – tema uyumu, çocukların düzeyine uygunluk bakımından incelenmesi amaçlanmıştır. Doküman incelemesinin kullanıldığı bu nitel çalışmada, betimsel içerik analizi kullanılmış, elde edilen nicel veriler tablolarla sunulmuş ve bulgular yorumlanmıştır. Araştırmada sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki 40 metinden serbest okuma metinleri ve dinleme metinleri incelemeye dahil edilmemiş, yalnızca 24 okuma metni ele alınmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen verilerle söz konusu metinlerin çocukların yaş ve seviyelerine uygun olduğu; metinlerin 2018 Türkçe Öğretim Programı'ndaki niteliklere uygun hazırlandığı; metinlerde sevgi, saygı, vatanseverlik gibi kök değerlere yer verildiği tespit edilmiştir. Metin-tema uyumu olarak bakıldığında metinlerin içerisinde yer aldıkları temayı uyumlu olarak yansıttığı, neredeyse her metnin programdaki birden fazla konu önerisiyle uyduğu belirlenmiştir. Söz varlığı olarak ise metinlerde en çok deyimlerden yararlanıldığı, atasözlerinin ise hiç yer almadığı görülmüştür. Tür olarak kitapta bilgilendirici metinler ön plandadır. Nitekim 24 okuma metinden 9'u bilgilendirici metin, 8'i hikâye edici metin ve 7'si şiir türündedir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul Türkçe ders kitabı, metin seçimi, Türkçe öğretim programı, çocuğa uygunluk.

GİRİŞ

Eğitim öğretim sürecinde ders kitapları en çok yararlanılan kaynaklardır. Son yıllarda yardımcı kitap kullanımının önerilmeyişi ile ders kitapları daha çok önem taşımaya başlamıştır. Türkçe derslerinde öğrencilerin ortak metinler üzerinde okuma ve dinleme yapması, dil bilgisi öğretimi için metinlerin ortak bir çalışma malzemesi olması sınıfta ders kitabı kullanmanın bir kolaylığıdır. Kitapların öğretim sürecindeki rolü metinlerin nitelikli olmasını gerektirir. Türünün özelliklerini yansıtan kaliteli bir örnek olması, eğitici ve öğretici değer taşıması, dil bilgisi kurallarını öğrenciye sezdirmede işlevsel olması metinlerde bulunması beklenen niteliklerden yalnızca birkaçıdır.

Ders kitaplarında yer alacak metinlerin biçim ve içerik özellikleri bakımından nasıl olması gerektiği “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği” ile “Türkçe Öğretim Programı”nda belirtilmiştir. Ayrıca çocuk edebiyatı çalışmaları da metinlerin çocuğa görelilik bakımından hangi özellikleri taşıması gerektiği hususuna açıklık getirmiştir.

Türkçe öğretiminde temel amaç öğrencinin ana dilini etkili bir düşünme ve iletişim aracı olarak kullanmasını sağlamaktır. Bunun için anlama ve anlatma becerilerinin geliştirilmesi sürecinde öğretimin temel gereği olan metinler ve bu metinlere ilişkin incelemeler dinleme, konuşma, okuma ve yazma etkinlikleri için birer uyaran olmalıdır (Sever, 2006: 18).

Tematik yaklaşım esas alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metin içi, metin dışı ve metinler arası okuma yoluyla anlam oluşturmaya sağlayacak şekilde yapılandırılmıştır. Birinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlenmiştir (MEB, 2018). 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda ortaokulda her sınıf düzeyi için 8 tema öngörülmüştür ve 16 tema adı önerilmiştir. Bunlardan “Erdemler”, Milli Kültürümüz”, “Milli Mücadele Atatürk” zorunlu temalardır. Bu çalışmada incelenen sekizinci sınıf Türkçe ders kitabında bulunan temalar sırasıyla şöyledir:

“Kişisel Gelişim, Milli Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Sanat, Milli Kültürümüz, Zaman ve Mekân, Erdemler, Hak ve Özgürlükler.” 2018 Türkçe Öğretim Programı’nda ders kitabına alınacak metinlerin nitelikleri, hangi sınıfta hangi edebi türlerin işleneceği, ele alınacak kök değerler, her sınıf için dört temel dil becerisi kazanımları net bir şekilde ortaya konmuştur. Bu çalışmada elde edilen veriler yorumlanırken bu programdaki bilgiler esas alınmıştır.

Yazınsal metinler yapısı gereği okurda duygusal çağrışımlar uyandırır, okuru yeni anlayışlara yönlendirir. Sözcüklerle kurulan yeni anlam örüntüleri okuru duymaya, düşünmeye çağırır (Oğuzkan, 2003: 8). Bu bakımdan bireyin okuma zevki kazanması; okudukları üzerinde düşünmesi ve eleştirel bir görüşe sahip olması açısından önemlidir. Yetişkinlerin ve çocukların ilgileri, birikimleri, sözcük dağarcıkları birbirinden farklıdır. Okumaya yaklaşımları ve okumadan beklentileri de farklı olacaktır. Bu nedenle alan yazında metinlerin çocukların yaşlarına, zihinsel gelişimlerine, dil gelişimlerine, anlama düzeylerine, düş gücü gelişimlerine uygunluğu anlamında “çocuğa görelik ilkesi” kullanılmaktadır.

Çocuğa görelik ilkesi dendiğinde çocuğun hayal gücüne seslenen, onun rahatça ve zevk alarak okuyup anlayabileceği dil ve anlatıma sahip, onu duygu ve düşünce yönünden besleyen, olay örgüsü karmaşık olmayan metinler akla gelir. Çocuksulukla çocuğa görelik aynı şey değildir. Dolayısıyla çocuk edebiyatı çocukların dil gelişimine katkıda bulunan, onların edebi ihtiyaçlarını karşılayan; çocuklar için, çocuklara göre yaratılmış edebiyattır (Yılar ve Turan, 2010: 32). Çocuğa görelik onun ilgilerini, dil evrenini, gereksinimlerini göz önünde tutarak metin hazırlamayı gerektirir Çağdaş çocuk yazını çocuğa uygun olmalıdır. Çocukça anlayıştan uzak bir yaklaşımla çocuğun kültür gelişimine, düş gücü gelişimine ve okuma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlamalıdır (Sever, 2003: 9).

Günümüzde çocuklar çok erken yaşlardan itibaren kitapla tanıştırılmaktadır, okuma yazma öğrenilmesiyle iyice kitaplarla iç içe olmaktadır. Bu nedenle metinlerin bilinçli olarak iyi örneklerden seçilmesi çocuğun edebi eserleri tanınması ve ileride okuma alışkanlığı kazanmasına yardımcı olacaktır.

Dil öğretiminde şüphesiz öğrenciye sunulan metinlerin önemi büyüktür. Dili sevmek için onu öğrenme gereksinimleri ve dili öğrenirken kişiye sunulan hizmet çok önemlidir. Öğrenciye bunun bir mecburiyet olmadığı, Türkçe derslerine gösterecekleri ilginin ve o dersten elde edecekleri başarının onlara nasıl bir gelecek hazırlayacağı her fırsatta söylenmelidir. Öğrenciler, bu yolla motive edilerek ilgileri açık tutulmalıdır. Bu ilgiyi artırmak için Türkçenin en güzel metin örnekleri ile onlara hitap edilmelidir (Baki ve Karakuş, 2012: 6).

Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Taşınması Gereken Nitelikler

Türkçe Sözlükte metin, “bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünü, tekst” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2011: 1667). Tanımda dikkat çeken husus bir anlam ve biçim bütünlüğüne işaret edilmesidir. Öğrencilerin anlama ve anlatma becerilerini geliştirmede bu bütünlük içerisindeki anlamsal göndermelerden oluşturan dil bilgisi unsurlarından yararlanılır.

Türkçe ders kitaplarına alınacak metinlerin taşınması gereken nitelikler başta 2018 Türkçe Öğretim Programı olmak üzere farklı birçok kaynakta ele alınmıştır. O halde 2018 Türkçe Öğretim Programı ışığında alan yazındaki diğer çalışmalardan da faydalanarak Türkçe

ders kitabında yer alan metinlerin taşınması gereken nitelikler tespit edilebilir (MEB, 2018; Doğan, 2011; Coşkun ve Taş, 2008; Zengin ve Zengin, 2007; Sever, 2003):

1. Kitaplarda yer alan metinler (ister hikâye edici ister öğretici ister şiir olsun) çocuğun yaşına ve buna bağlı olarak bilişsel düzeyine uygun olmalıdır.
2. Ders kitaplarında alanda yaygın olarak kabul görmüş yazar ve eserlerden edebi ve kültürel değer taşıyan metinler yer almalıdır.
3. Metinler bireyi sorgulamaya, araştırmaya, denemeye, düşünmeye sevk ederek ona eleştirel bir bakış açısı kazandırmalı ve yaratıcı hayal güçlerini açığa çıkarmalıdır.
4. Metinler Türkçe dersinin amaç ve kazanımlarına uygun olmalıdır.
5. Ders kitabı metinleri Türkçe Öğretim Programı'nda belirtilen temel niteliklerle uyumlu olmalıdır.
6. Metinler tema ve alt tema ile uyumlu olmalıdır.
7. Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarıyla tutarlılık göstermeli ve Türk Milli Eğitimi'nin temel hedeflerine ulaşmada bir yol gösterici olmalıdır.
8. Metinler dilin doğru kullanımına dair etkili örnekler içermeli ve dil bilgisi konularını sezdirilmelidir.
9. Metinlerde disiplinler arası bir anlayış hâkim olmalı, çocuk bilgi ve becerilerini farklı alanlarla ilişkilendirebilmelidir.
10. Metinler çocuğun söz varlığına katkı sağlayacak zenginlikte olmalıdır. Yeni kelimeler ve farklı kullanımlarla bağlamdan hareketle kelime hazinesi geliştirilmelidir.
11. Ders kitabındaki her metin ait olduğu türe dair nitelikli, kaliteli bir örnek olmalıdır.
12. Türkçe ders kitabındaki metin niteliklerinden bahsediliyorsa çocukta ana dili bilinci ve sevgisi kazandırma gayesi unutulmamalıdır.
13. Metinler çocuğun milli kimliğini geliştirmek adına Türk tarihi, Türk dili ve Türk kültürüyle bağlantılı unsurlar içermelidir.
14. Metinler çocukta sanat ve edebiyat zevki geliştirmelidir.
15. Yazım ve noktalama bakımından hatalı kullanımlar yer almaması için titizlikle gözden geçirilmiş olmalıdır.
16. Metni oluşturan cümleler çocuğun seviyesine göre olmalı, ne çok kısa ne çok uzun olmalıdır.
17. Metinler müfredattaki dil bilgisi konuları ile bir ardışıklık ya da eşgüdüm göstermelidir.
18. Metinler çocuğun sosyal ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyecek şiddet, korku v.b. öğeler içermemelidir.
19. Çocuğun dünya edebiyatı ürünlerini de tanımasına fırsat verecek şekilde yabancı yazarlardan seçkin örnekler de kitaplarda yer bulmalıdır. Türk Cumhuriyetleri ve Balkan Türkleri edebiyatlarından eserlere yer verilmelidir.
20. Metinler çocuğun dikkat süresiyle ilişkili olarak ne çok uzun ne çok kısa olmalıdır.
21. Sevgi, saygı, adalet, iyimserlik, çalışkanlık, yardımseverlik, alçak gönüllülük, vatanseverlik gibi pozitif değerler telkin edilmelidir.
22. Çocuğa siyasi, ideolojik bir fikir aşlamak amaçlanmamalıdır.
23. Hikâye edici metinlerde bireyin duygu ve düşünce dünyasını, hayal gücünü, geliştirecek olaylar ve kahramanlar tercih edilmelidir.
24. Metinler çocuğun farklı okuma yöntem ve tekniklerini (söz korusu, sesli okuma, not alarak okuma, işaretleyerek okuma, sessiz okuma vb.) kullanmasına elverişli olmalıdır.
25. Anlatılan bütün olaylar ve durumlarda bir tutarlılık, bütünlük olmalı; çelişkili ifadelerle çocuğun zihni karıştırılmamalıdır.
26. Metinler çocuklara içinde yaşadıkları dünyayı sevmeyi öğretmeli, yaşama sevinci aşılmalı, onu karamsarlığa itmemeli, çocuğa iyimser bir dünya görüşü kazandırmak esas olmalıdır.

27. Metinler uygun görsellerle desteklenmeli, çocuğun zihninde canlandırma için uygun zemin sağlanmalıdır.
28. Metinlerde çocukta merak uyandıracak, onun ilgisini her daim canlı tutacak sürükleyici bir anlatım olmalıdır.
29. Hikâye edici metinlerde yer alan kahramanlar çocuğun olumlu kişilik özellikleri geliştirmesine yardımcı olmalıdır. Çocuğun kendini özdeşleştireceği, yaş olarak kendisine yakın bir karakter çocuğun metninle bütünleşmesine yardımcı olacak, çocuğun kendini tanımasını sağlayacaktır.
30. Görseller, yazı puntosu, yazı karakteri, sayfa düzeni göz yormayacak, okuma isteği uyandıracak şekilde düzenlenmelidir.
31. Şiir metinlerinde ağır bir üslup olmamalıdır. İçten duyguların rahat bir söylemle dile getirildiği bir örnek çocuğun şiir dilinin farklılığını ayırt etmesini sağlayacaktır.
32. Şiirlerde mecazlı söyleyişler ve söz sanatları ana duygunun önüne geçmeyecek, çocuğun şiiri anlamasını engellemeyecek nicelikte olmalıdır.
33. Ders kitaplarındaki şiirler çocuğu farklı konulardaki, farklı ölçülerdeki, farklı kafiye örgülerindeki şiirlerle tanıştırmalıdır. Yani her zaman serbest şiir ya da kitap boyunca pastoral şiir yer almamalıdır. Muazzam bir denge ile şiirler kitaba serpiştirilmelidir.
34. Dil bilgisinin çocuğa dört temel dil beceri kazandırmada bir amaç değil araç olduğu unutulmamalı, metinler bir dil bilgisi kurallar yığını olarak ele alınmamalıdır.
35. Bilgilendirici metinler çocuğa yanlış bilgi aktarmamalıdır. Mümkünse sayısal verilerle, tanık göstermelerle, araştırma verileriyle anlatılanlar desteklenmelidir.
36. Ders kitapları çocuğa metin türleri konusunda geniş bir yelpaze sunmalıdır. Yani kitaplar sadece hikâyeler ya da makaleler yığını haline getirilmemelidir. Türkçe Öğretim Programı'nda önerilen türler doğrultusunda fabldan masala, biyografiden günlüğe, denemeden makaleye, hikâyeden tiyatroya uzanan zengin bir seçkiye yer verilmelidir.
37. Metinler güncel olaylardan alınmış olabilir, bu sayede çocuklar günlük yaşantının gerçekleri konusunda bilgilendirilir.
38. Seçilen metinler ikincil aktarımlar yerine yazarın eserinden alınmalıdır.
39. Aynı yayınevine ait kitaplarda bir sınıf düzeyi için seçilen metin, başka bir sınıf düzeyinde kullanılmamalıdır.
40. Dünya edebiyatından seçilen metinler, doğru ve nitelikli çevirilerden alınmalıdır.
41. Ders kitaplarında "Bu kitap için yazılmıştır." ifadesini içeren metinler kullanılmamalıdır. Yalnızca 1.sınıf ders kitaplarında ders kitabının yazarı/yazarları tarafından yazılan en fazla iki metne yer verilebilir.
42. Ders kitabında temaları destekler nitelikte edebî ve estetik değer taşıyan serbest okuma metinlerine yer verilmelidir.
43. Dinleme metinlerinde öğrencilerin dikkat süresi göz önünde tutulmalı ve fazla uzun metinler tercih edilmemelidir.
44. Tamamı ders kitabına alnamayacak uzunluktaki roman, hikâye, tiyatro, destan gibi türlerdeki eserlerden yapılan alıntılarda eserdeki bağlamın yakalanabilmesi için metnin başında eserin seçilen bölümüne kadar olan kısmın kısa özeti verilmelidir. Seçilen metnin eserin hangi bölümünden alındığına dair kısa bir açıklama yapılmalıdır.
45. Metinler çocuğun değişik yaşlarda ilgi duyabilecekleri konuları göz önünde bulundurmalıdır.

Türkçe Ders Kitaplarında Tema

2018 Türkçe Öğretim Programı'nda her sınıf düzeyi için 8 tema işlenmesi öngörülmüştür. Bu temalardan "Erdemler", "Millî Kültürümüz", "Millî Mücadele ve Atatürk" işlenmesi zorunlu olan temalardır. Diğer 5 tema ise yine programda önerilen temalardan

seçilecektir. Programda 16 tema ve konu önerileri bulunmaktadır. Bu temalar şöyledir: *Erdemler, Milli Kültürümüz, Milli Mücadele ve Atatürk, Birey ve Toplum, Okuma Kültürü, İletişim, Hak ve Özgürlükler, Kişisel Gelişim, Bilim ve Teknoloji, Sağlık ve Spor, Zaman ve Mekan, Duygular, Doğa ve Evren, Sanat, Vatandaşlık, Çocuk Dünyası* (MEB, 2018: 16).

Söz Varlığı

İnsanın henüz anne karnında iken çevresinden edinmeye başladığı dil zamanla bireyin kendini ifade etme aracı haline gelir. Bu doğal süreçte kişinin dinlediği, okuduğu, konuştuğu, yazdığı her kelime onun iletişim becerisinde temel hazinesi olur. Birey mevcut kelime hazinesiyle dile dair sonsuz sayıda dönüştürme yapma ve bağlamdan hareketle kelimelerin anlamını belirleme yetisini geliştirir.

Bir dilin kendi öğelerinden oluşan, kimi zaman yabancı öğelerin de girdiği temel söz varlığı; dildeki öteki sözcüklerin yanı sıra, bilim, teknik, sanat ve zanaat alanlarının kavramları olan terimler; her dilde, belli bir durumu, olayı, insanların tutum ve davranışlarını belirlemek üzere, birden çok sözcükle anlatım bulan deyimler; bir ulusun bilgeliliğini, yaşam deneyimlerini yansıtan ve kuşaktan kuşağa aktarılan atasözleri; insanların toplum yaşamlarında, belli bir kültürün ürünü olarak kullandıkları ilişki sözleri (kalıp sözler); kalıplaşmış biçimde, çoğu kez dilden dile geçen kalıplaşmış sözler; dile büyük bir anlatım gücü kazandıran ikilemeler, söz varlığını meydana getiren unsurlardır (Aksan, 2002: 13-14).

Yazılı ve sözlü ifade becerilerinde kullanılan kelimelerin çeşitliliği ve artışı ile bu kelimelerin bağlamdaki gerçek ve mecaz anlamlarının doğru algılanması dil gelişiminde önemli yer tutar (Bağcı, 2010).

Metinlerin Çocuğa Uygunluğu

“Çocuk” kavramı sözlükte³, “Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasında gelişme döneminde bulunan insan.” olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını bilmek eğitimcilerle kolaylık sağlar. Çocuklar yaşlarına göre benzer gelişim özellikleri gösterirler. Çocuğun zihin, dil ve kişisel gelişimi için onun içinde bulunduğu yaş grubunun özelliklerini anlamak gerekir.

Ders kitabındaki metinlerin hitap ettiği hedef kitlenin yaşına, bilişsel gelişim dönemine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygunluğu çoğu kaynakta “çocuğa görelik ilkesi” olarak adlandırılır. Bu ilke aslında birkaç bakımdan çocuğa uygun olmayı öngören yalın, anlaşılır bir ilkedir.

Çocuğa görelik ilkesi dendiğinde;

- Çocuğun hayal gücüne seslenen,
- Onun rahatça ve zevk alarak okuyup anlayabileceği dili ve anlatımı olan,
- İlgi çekebilecek konuları işleyen,
- Onu duygu ve düşünce yönünden besleyen,
- Olay örgüsü karmaşık olmayıp kolayca kavranabilen metinler akla gelir (Yılar ve Turan, 2010: 32).

³ TDK - Güncel Türkçe Sözlük, <http://www.tdk.gov.tr>

Metinlerle Eğitici Değer Öğretimi

Bireyler toplumsal kurallar, gelenek ve görenekler yoluyla iyiyi, kötüyü; doğruyu, yanlış ayırmayı ve kendi ahlak ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler. Edinilen bu ölçü “değer” adı verilen kanaatler ve inançlar bütünü oluşturur (Yazıcı, 2006: 501).

Edebiyat eserleri bireye estetik bir zevk kazandırmanın yanı sıra kişiyi sorgulamaya sevk ederek ders verir, olumlu değerleri aşılar. Edebiyat eserleri insana özgü bazı değer ve niteliklerin yerleşip kökleşmesi, toplumsal yaşamın ve çağın gerektirdiği değerlerin benimsenmesi yolunda önemli rol oynar. Kısacası edebi eserler hem bireysel hayatla hem de sosyal hayatla ilgili olarak iyiye, güzele ve doğruya yönelme yolunda telkinlerde bulunur (Kavcar, 1999: 6).

Günümüzde “değerler eğitimi, eğitici değer, kök değer” kavramları yaygın olarak kullanılmaktadır. Aslında tüm bu ifadelerde kastedilen insanı insan yapan olumlu özelliklere dikkat çekmektir. 2018 Türkçe Öğretim Programı’nda “kök değer” ifadesi yer alır. Programın perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olarak şu kök değerlere değinilir: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (MEB, 2018: 4). Bu kök değerler her tema için öngörülen konu önerilerinde temaya uygun şekilde yer almaktadır.

Problem Durumu

Bu araştırmanın problem cümlesi şudur: “Ortaokul sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki (2018- 2019) okuma metinleri eğitici değerler, söz varlığı, metin- tema uyumu ve çocuğun seviyesine uygun olma bakımından ne kadar yeterlidir?”

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı sekizinci sınıf Türkçe ders kitabındaki (2018- 2019) okuma metinlerinin eğitici değerler, söz varlığı, metin- tema uyumu açısından çocuğun seviyesine uygunluğunu, 2018 Türkçe Öğretim Programı ile bağdaşıklığını ortaya koymaktır. Araştırmaya yön veren temel sorular ise şunlardır:

1. 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerde hangi eğitici değerlere rastlanmaktadır?
2. Söz konusu metinler öğrencilerin yaş ve seviyesine uygun mudur?
3. Metinler atasözü, deyim, ikileme, terim, kalıp söz bakımından zengin midir?
4. Metinlerin temalara dağılımında bir uyum yakalanmış mıdır?
5. Metinler hazırlanırken Türkçe Öğretim Programı’nda belirtilen nitelikler gözetilmiş midir?

Araştırmanın Önemi

Türkçe derslerinin temel malzemesi ders kitaplarıdır. Dolayısıyla ders kitaplarında bulunan metinlerin özenle seçilmesi gerekir. Araştırmada ulaşılan tespitler ders kitaplarına metin hazırlanmasında ve metin seçiminde yeni çalışmalar için öneriler taşıyarak yol gösterici olmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sınırlılıkları şunlardır:

1. Bu araştırmada yalnızca Türkçe 8. sınıf ders kitabı incelenmiştir.
2. İncelenen Türkçe ders kitabındaki dinleme metinleri ve serbest okuma metinleri çalışma kapsamına dahil edilmemiş, sadece okuma metinleri ele alınmıştır.

Varsayımlar

Araştırmada:

1. Örneklem olarak seçilen okuma metinlerinin kitapta yer alan diğer metinleri de temsil ettiği,
2. Okuma metinlerinin eğitici değer tespiti yapmaya uygun nitelikte olduğu,
3. Metinlerin söz varlığı unsurlarını içerdiği, varsayılmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın kavramsal yapısının önceden açık biçimde belirlendiği bu çalışmada betimsel analiz modeli kullanılmıştır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016:239).

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında MEB tarafından ortaokullarda okutulan Türkçe ders kitabı oluşturmaktadır. Söz konusu öğretim yılında MEB tarafından tüm okullara gönderilen tek yayın zaten bu çalışmada ele alınan *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe Ders Kitabı 8* (Yazarlar: Mete, G., Karaaslan, M., Kaya, Y., Ozan, Ş. ve Özdemir, D. Editör: Doç.Dr.İlhan Erdem) kitabıdır. Bu kitapta her temada 5 metin olmak üzere toplam 40 metin yer alır. Dolayısıyla bu araştırmanın örneklemini ise sadece okuma metinlerinin ele alınmasıyla oluşan 24 metindir.

Tablo 1. Araştırmanın Evren ve Örneklemini

	Okuma Metni Sayısı	Dinleme Metni Sayısı	Serbest Metin Sayısı	Toplam Metin Sayısı
8. Sınıf (MEB Yay.)	24 (Örneklem)	8	8	40 (Evren)

Veri Toplama Tekniği

Çalışmanın veri toplama aşamasında doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu ve olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analiz edilmesini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 189). Bu çalışmada ders kitabındaki metinler incelenmiş ve ayrıca alan yazın taraması yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada Türkçe ders kitabında bulunan 24 okuma metni incelenmiştir. Birçok kaynaktan yararlanarak elde edilen kuramsal bilgiler ışığında her metin dört başlığa göre detaylı olarak analiz edilmiştir. Bunlar çocuğa uygunluk düzeyi, söz varlığı incelemesi, eğitici değer tespiti ve metin- tema uyumudur.

Bu araştırmada nitel verilerin analiz süreçlerinden olan betimsel analiz kullanılmıştır. Bu teknikte eldeki bulgulardan yola çıkarak araştırmacının kendi yorumlarını yapması ve bazı çıkarımlarda bulunması mümkündür (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 240).

BULGULAR VE YORUMLAR

Metinlerin Çocuğa Uygunluk Bakımından İncelenmesi

Bu çalışmada 8. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 24 okuma metni incelenmiştir.

Tablo 2. Ders Kitabında Yer Alan Temalar, Metinler ve Yazarları

TEMA ADI	Metnin Numarası	Metnin Adı	Yazarı
Tema Kişisel Gelişim	1.1.	Benlik Üzerine	Ahmet Şerif İzgören
	1.2.	Martı	Richard Bach
	1.3.	Acele Karar Vermeyin	Lao Tzu
Milli Mücadele ve Atatürk	2.1.	Vatan Yahut Silistre	Namık Kemal
	2.2.	O Geliyor	Celal Sahir Erozan
	2.3.	İstiklâl Madalyası	Arif Nihat Asya
Birey ve Toplum	3.1.	Faydalı Bir İş Görmek Zevki	Şevket Rado
	3.2.	Gurbet	Necip Fazıl Kısakürek
	3.3.	Türkçenin Güzelliği	M. Halistin Kukul
Sanat	4.1.	Sanat	Faruk Nafiz Çamlıbel
	4.2.	Mikro Minyatür	Duru Özçelik
	4.3.	Selimiye Camii	Ahmet Usal
Milli Kültürümüz	5.1.	Anadolu Uygarlıkları	Günay Tulun
	5.2.	Burada Dur	Saim Sakaoglu
	5.3.	Ergenekon Destanı	M. Necati Sepetçioğlu
Zaman ve Mekân	6.1.	Kalbin Sesi	Mustafa Kutlu
	6.2.	Geçen Zaman	Ziya Osman Saba
	6.3.	Değirmende Döner Taşım	Sadık Yalsızuğanlar
Erdemler	7.1.	Yunus Emre'nin Mezarları	Nezihe Araz
	7.2.	Gülü İncitme Gönül	Bestami Yazgan
	7.3.	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Miyase Barut
Hak ve Özgürlükler	8.1.	Bilge Adamın Yolu	Aleiks Cabrera
	8.2.	Aliya İzzetbegoviç ve Özgürlük Mücadelesi	Ahmet Turgut
	8.3.	Özgürlük	Cahit Külebi

8. sınıfta okuyan öğrenciler 13- 14 yaş aralığında bulunmaktadır. Kaynaklarda “ergenlik” olarak adlandırılan bu dönem aslında bireyin çocukluktan erişkinliğe geçiş dönemidir. Buna bağlı olarak öğrencilerin zihinsel gelişim düzeyleri ve dilsel gelişimleri hakkında bir fikir yürütülür. Bu dönemde metinlerde çocuksu bir anlatım öğrenciyi sıkacağı gibi, çok fazla bilinmeyen kelime içeren ağır bir anlatım da öğrencinin dikkatini dağıtacaktır. Ders kitabındaki 24 metin bu yaş grubunun gelişim özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları açısından genel bir bakışla değerlendirilince bir uyum göze çarpar. Öyle ki metinlerin çok uzun ya da çok kısa olmayışı, açık ve anlaşılır bir dile sahip olması, metinlerde öğrencilerin ilgisini çekebilecek konuların işlenmesi metinleri çocukların yaş ve seviyesine uyumlu kılmaktadır. Metinlerdeki kahramanlar olumlu davranışları yüceltir. Metinlerde doğrudan öğüt verici, tembihleyici anlatımlara pek rastlanmaz, genellikle olumlu tutum ve davranışlar sezdirme yoluyla aktarılmıştır. Tüm bu değişkenler düşünülünce incelenen

metinlerin hedef kitleye uygun olduğu; çocukların ilgi, ihtiyaç ve gelişim düzeyleriyle uyumlu olduğu söylenebilir.

24 metinden 21'i yerli, 3'ü yabancı yazarlara aittir. 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda öngörüldüğü gibi çocuğun dünya edebiyatını da tanınması adına farklı ülkelerin edebiyatlarından örneklerle de yer verilmiştir.

Tablo 3. Ders Kitabındaki Metinler ve Türleri

Tema Adı	Metnin Numarası	Metnin Adı	Metnin Türü
Tema Kişisel Gelişim	1.1.	Benlik Üzerine	Bilgilendirici
	1.2.	Martı	Hikâye Edici
	1.3.	Acele Karar Vermeyin	Hikâye Edici
Milli Mücadele ve Atatürk	2.1.	Vatan Yahut Silistre	Hikâye Edici
	2.2.	O Geliyor	Şiir
	2.3.	İstiklâl Madalyası	Bilgilendirici
Birey ve Toplum	3.1.	Faydalı Bir İş Görmek Zevki	Bilgilendirici
	3.2.	Gurbet	Şiir
	3.3.	Türkçenin Güzelliği	Bilgilendirici
Sanat	4.1.	Sanat	Şiir
	4.2.	Mikro Minyatür	Bilgilendirici
	4.3.	Selimiye Camii	Bilgilendirici
Milli Kültürümüz	5.1.	Anadolu Uygarlıkları	Şiir
	5.2.	Burada Dur	Hikâye Edici
	5.3.	Ergenekon Destanı	Hikâye Edici
Zaman ve Mekân	6.1.	Kalbin Sesi	Bilgilendirici
	6.2.	Geçen Zaman	Şiir
	6.3.	Değirmende Döner Taşım	Hikâye Edici
Erdemler	7.1.	Yunus Emre'nin Mezarları	Bilgilendirici
	7.2.	Gülü İncitme Gönül	Şiir
	7.3.	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Hikâye Edici
Hak ve Özgürlükler	8.1.	Bilge Adamın Yolu	Hikâye Edici
	8.2.	Aliya İzzetbegoviç ve Özgürlük Mücadelesi	Bilgilendirici
	8.3.	Özgürlük	Şiir

2018 Türkçe Öğretim Programı'nda metin türleriyle ilgili olarak 3 ana türden bahsedildiği görülür: bilgilendirici metinler, hikâye edici metinler ve şiir. Yukarıdaki tabloda 24 okuma metni tür olarak değerlendirilmiştir. 24 metinden 9'u bilgilendirici metin, 8'i hikâye edici metin ve 7'si şiir türündedir. Bu durumda şiir en az yer verilen türdür. Kişisel Gelişim temasında şiir yer almaz, diğer temalarda mutlaka birer şiir vardır. 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda öngörüldüğü gibi metin türlerinin kitabın geneline ve temalara dengeli dağılımı tam olarak sağlanamamıştır. Mili Kültürümüz, Zaman ve Mekân, Hak ve Özgürlükler, Erdemler temalarındaki 3 okuma metninden biri hikâye edici, biri bilgilendirici, biri şiirdir. Diğer dört temada böyle bir eşit dağılım yoktur.

Tablo 4. Ders Kitabında Yer Alan Metinler ve Kelime Sayıları

Tema Adı	Metnin Numarası	Metnin Adı	Kelime Sayısı
Kişisel Gelişim	1.1.	Benlik Üzerine	247
	1.2.	Martı	1023
	1.3.	Acele Karar Vermeyin	571
Milli Mücadele ve Atatürk	2.1.	Vatan Yahut Silistre	1235
	2.2.	O Geliyor	204

	2.3.	İstiklâl Madalyası	321
Birey ve Toplum	3.1.	Faydalı Bir İş Görmek Zevki	764
	3.2.	Gurbet	51
	3.3.	Türkçenin Güzelliği	547
Sanat	4.1.	Sanat	142
	4.2.	Mikro Minyatür	619
	4.3.	Selimiye Camii	860
Milli Kültürümüz	5.1.	Anadolu Uygarlıkları	96
	5.2.	Burada Dur	346
	5.3.	Ergenekon Destanı	740
Zaman ve Mekân	6.1.	Kalbin Sesi	588
	6.2.	Geçen Zaman	103
	6.3.	Değirmende Döner Taşım	959
Erdemler	7.1.	Yunus Emre'nin Mezarları	755
	7.2.	Gülü İncitme Gönül	79
	7.3.	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	1119
Hak ve Özgürlükler	8.1.	Bilge Adamın Yolu	669
	8.2.	Aliya İzzetbegoviç ve Özgürlük Mücadelesi	993
	8.3.	Özgürlük	73

1981 İlköğretim Okulları Türkçe Öğretim Programı'nda metinlerin uzunluğuna ilişkin şu kazanımlara değinilmiştir:

5.Sınıf: Ortalama 200-300 kelimelik metinleri doğru ve anlamlı olarak okuyabilmek.

6.Sınıf: Ortalama 150-200 kelimelik bir fikir yazısını ya da 350- 450 kelimelik bir hikâye etme yazısını anlamlı olarak okuyabilmek.

7.sınıf: Ortalama 200-300 kelimelik bir fikir yazısını ya da 400- 500 kelimelik bir hikâye etme yazısını anlamlı olarak okuyabilmek.

8.sınıf: Ortalama 250-300 kelimelik bir fikir yazısını ya da 450- 550 kelimelik bir hikâye etme yazısını anlamlı olarak okuyabilmek (Temizyürek ve Balcı, 2006: 163, 367- 370).

İncelenen metinlerde toplam kelime sayısının toplam metin sayısına bölünmesiyle her bir metindeki ortalama kelime sayısı yaklaşık 546 olarak tespit edilir (Toplam kelime sayısı= 13.104, metin sayısı= 24, bir metinde ortalama kelime sayısı 13104/24= 546). 1981 Programı verilerine göre bu sayı 8. sınıf öğrencileri için hikâye edici metinlerde olması gereken düzeydedir, bilgilendirici metinler ise sınıf seviyesine göre fazla uzundur.

Metinlerin Kök Değerler Bakımından İncelenmesi

Tablo 5. Ders Kitabında Yer Alan Metinlerdeki Kök Değerler

Tema Adı	Metnin Numarası	Metnin Adı	Kök Değer
Tema Kişisel Gelişim	1.1.	Benlik Üzerine	Öz denetim, Saygı
	1.2.	Martı	Sabır
	1.3.	Acele Karar Vermeyin	Sabır
Milli Mücadele ve Atatürk	2.1.	Vatan Yahut Silistre	Vatanseverlik, Sevgi (Vatan Sevgisi)
	2.2.	O Geliyor	Vatanseverlik
	2.3.	İstiklâl Madalyası	Vatanseverlik, Saygı (Manevi Değerlere Saygı)
Birey ve Toplum	3.1.	Faydalı Bir İş Görmek Zevki	Yardımsızlık
	3.2.	Gurbet	
	3.3.	Türkçenin Güzelliği	Sevgi (Ana Dili Sevgisi)

Sanat	4.1.	Sanat	Sevgi (Sanatseverlik)
	4.2.	Mikro Minyatür	Sabır
	4.3.	Selimiye Camii	
Milli Kültürümüz	5.1.	Anadolu Uygarlıkları	Sevgi (Yurt Sevgisi)
	5.2.	Burada Dur	
	5.3.	Ergenekon Destanı	Sevgi (Yurt Sevgisi)
Zaman ve Mekân	6.1.	Kalbin Sesi	
	6.2.	Geçen Zaman	
	6.3.	Değirmende Döner Taşım	Sabır
Erdemler	7.1.	Yunus Emre'nin Mezarları	Sevgi , Saygı
	7.2.	Gülü İncitme Gönül	Sevgi
	7.3.	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Yardımsıverlik – Sevgi
Hak ve Özgürlükler	8.1.	Bilge AdamınYolu	Saygı
	8.2.	Aliya İzzetbegoviç ve Özgürlük Mücadelesi	Saygı
	8.3.	Özgürlük	

Metinlerde eğitici değer öğretimi, çoğunlukla sezdirme yoluyla yapılmıştır, doğrudan söylemlere, nasihat eden bölümlere rastlanmaz. En fazla işlenen kök değer “sevgi”dir. Yurt sevgisi, ana dili sevgisi, sanat sevgisi, vatan sevgisi olarak değişik konularda “sevgi” ön plandadır. Hiç eğitici değere rastlanmayan metinler bulunduğu gibi, birden fazla kök değeri içeren metinler de mevcuttur. Daha çok hikaye edici metinlerde bir veya birden fazla kök değer tespit edilmiştir. 6 metinde herhangi bir kök değer tespit edilememiştir.

Metinlerin Konu- Tema Uyumu Bakımından İncelenmesi

Tablo 6. Ders Kitabındaki Metinler, Alt Temalar ve Konu Önerileri

Tema Adı	Metnin Numarası	Metnin Adı	Alt Tema	Konu Önerisi
Kişisel Gelişim	1.1.	Benlik Üzerine	Öz Saygı	Kendini tanıma, öz güven, öz saygı, olumlu düşünme
	1.2.	Martı	Başarı	Başarı, beceri, çalışkanlık, motivasyon, yetenek
	1.3.	Acele Karar Vermeyin	Karar Verme	Karar verme, olumlu düşünme
Milli Mücadele ve Atatürk	2.1.	Vatan Yahut Silistre	Vatanseverlik	Vatanseverlik, cesaret, fedakârlık, kahramanlık, milli irade, milli mücadele
	2.2.	O Geliyor	Atatürk	Atatürk
	2.3.	İstiklâl Madalyası	Gazilik	Gazilik, kahramanlık, fedakârlık
Birey ve Toplum	3.1.	Faydalı Bir İş Görmek Zevki	Hayat Becerileri	Dayanışma, hayat beceriler, meslekler
	3.2.	Gurbet	Gurbet	Gurbet
	3.3.	Türkçenin Güzelliği	Ana dili	Ana dili,
Sanat	4.1.	Sanat	Sanat	Söz sanatları, edebiyat, estetik, duyarlılık
	4.2.	Mikro Minyatür	Geleneksel Sanatlar	Estetik, geleneksel sanatlar, minyatür
	4.3.	Selimiye Camii	Mimari	Mimari, estetik, özgünlük, tezhip
Milli Kültürümüz	5.1.	Anadolu Uygarlıkları	Uygarlıklar	Mekanlar, kültürel miras, şehirlerimiz, tarihi mekanlar,

	5.2.	Burada Dur	Şehirlerimiz	yurdumuz Şehirlerimiz, tarihi mekanlar, vatan, yurdumuz
	5.3.	Ergenekon Destanı	Kültürel Miras	Büyüklerimiz, tarihi şahsiyetler, kültürel miras, yurdumuz
Zaman ve Makân	6.1.	Kalbin Sesi	Geçmiş, Şimdi, Gelecek	Geçmiş şimdi gelecek, çevremiz
	6.2.	Geçen Zaman	Evimiz, Odamız, Okulumuz, Sınıfımız	Çevremiz, evimiz, odamız, okulumuz, sınıfımız
	6.3.	Değirmende Döner Taşım	Geçmiş, Şimdi, Gelecek	Geçmiş şimdi gelecek
Erdemler	7.1.	Yunus Emre'nin Mezarları	Vefa	Vefa, sevgi, saygı
	7.2.	Gülü İncitme Gönül	Sevgi	Sevgi, ahlak, alçak gönüllülük, iyilikseverlik, kardeşlik, merhamet
	7.3.	Emine Teyze'nin Çilek Reçeli	Paylaşma, Dayanışma	Paylaşma, dayanışma, yardımlaşma
Hak ve Özgürlükler	8.1.	Bilge Adamın Yolu	Bireysel Farklılıklar	Çocuk hakları, bireysel haklar, eşitlik
	8.2.	Aliya İzzetbegoviç ve Özgürlük Mücadelesi	Özgürlükler	Hakkını savunma, özgürlükler
	8.3.	Özgürlük	Temel Hak ve Özgürlükler	Temel hak ve özgürlükler, bireysel haklar

İncelenen Türkçe ders kitabında 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda her sınıf seviyesi için zorunlu tutulan "Erdemler, Milli Mücadele ve Atatürk, Milli Kültürümüz" temalarına yer verilmiştir. Bunların dışında "Kişisel Gelişim, Birey ve Toplum, Sanat, Zaman ve Mekân, Hak ve Özgürlükler" temaları bulunur. Programda her tema için konu önerisi de verilmiştir. Tabloda her metnin içeriği dikkate alınarak hangi konu önerisiyle bağlantılı olduğu yazılmıştır. Burada dikkati çeken hemen her metnin birden fazla konu önerisiyle uyuyor olmasıdır. Bu durumda metinlerin olması gereken temada bulunduğu söylenebilir.

Metinlerin Söz Varlığı Bakımından İncelenmesi

Tablo 7. Kişisel Gelişim Teması Metinlerinde Söz Varlığı

	1.1 Benlik Üzerine	1.2 Martı	1.3 Acele Karar Vermeyin
Deyimler	Çaba göstermek, kendini beğenmek, değer vermek	Zamanı gelmek, acı vermek, bir kemik bir tüy kalmak, kontrolü kaybetmek, dengesini kaybetmek, uzun ömürlü olmak, rekor kırmak, kendine gelmek, haz almak, göz ardı etmek, çığlık atmak, yol açmak, şansı yaver	Dillere destan olmak, peşine takmak, haklı çıkmaq, fikir yürütmek, devlet kuşu, dalga geçmek, aklı durmak, sona ermek, karar vermek

		gitmek, zevkten çılgına dönmek	
İkilemeler	Alt alta	Pırıl pırıl, uçsuz bucaksız, yavaş yavaş, belli belirsiz	Kendi kendine, kat kat,
Atasözleri			
Kalıp İfadeler			
Terimler		Fit, mil	
Yansıma Sözcükler			
Özlü Sözler	“Dünya sizin için bir şaheser olsun ve dünyaya şaheserler sunun.”		

Tablo 8. Milli Mücadele ve Atatürk Teması Metinlerinde Söz Varlığı

	2.1 Vatan yahut Silistre	2.2 O Geliyor	2.3 İstiklal Madalyası
Deyimler	Yüz vermemek, birbirine girmek, göze almak, yüz çevirmek, işe yaramak, elden gitmek, toprak olmak, yavaş yavaş, ibret dersi göstermek, ete kemiğe bürünmek, karar vermek, gözünün önüne getirmek, (kendisiyle) bir tutmak	Can vermek, heyecan vermek,	Değer biçmek, göze almak, bağrına basmak, ağırına gitmek, özür dilemek, hesaba katmamak, üstüne titremek, iftihar etmek, önünde saygıyla eğilmek, fark gözetmek
İkilemeler	Bütün bütün,	Gizli gizli, birer birer	Er geç,
Atasözleri			
Kalıp İfadeler	Allah cümlesini vatana bağışlasın! Allah bilir ki... Dünyada ve ahrette yüzün ak olsun. Allah bağışladı. Çektiğin emekleri helal et.		
Terimler			
Yansıma Sözcükler			

Tablo 9. Birey ve Toplum Teması Metinlerinde Söz Varlığı

	3.1 Faydalı Bir İş Görme Zevki	3.2 Gurbet	3.3 Türkçenin Güzelliği
Deyimler	İş görmek, vücuda getirmek, mest olmak, yerine getirmek, gayret sarf etmek, kafasına kakmak, bahane uydurmak, çorbada tuzu bulunmak, vazife almak, hesap görmek, (bir şeye) bağlı kalmak, canı sıkılmak, boş oturmak, teselli bulmak, hayran olmak, zevk duymak		Ağırlık vermek, doyum olmamak
İkilemeler	Çoluk çocuk, kırk elli, yorgun argın		Pırıl pırıl
Atasözleri			
Kalıp İfadeler	Allah kimseyi böyle bir teselliden mahrum bırakmasın!		
Terimler			
Yansıma Sözcükler			Vızıldamak, cıvıldamak, böğürmek, hışirti, gürültü,

vakvaklamak, miyavlamak,
melemek, havlamak

Tablo 10. Sanat Teması Metinlerinde Söz Varlığı

	4.1 Sanat	4.2 Mikro Minyatür	4.3 Selimiye Camii
Deyimler	Heyecan vermek, içi titremek, zevk duymak, türkü tutturmak	Vücuda getirmek, çıplak gözle görmek, ortaya koymak, iğneyle kuyu kazmak, kafa yormak, kendini ispat etmek	Göze çarpmak, ilgi çekmek, (ayrı bir) yeri olmak, güç katmak, doruk nokta, anlam kazandırmak, kutsal saymak, moralini bozmak, gölgede bırakmak, göz alıcı,
İkilemeler			Üst üste
Atasözleri			
Kalıp İfadeler	Uğurlar olsun	Yok artık, bu kadarı olmaz!	
Terimler		Sanat, mikro, minyatür	Mimarlık, kasnak, çini, motif, bezeme
Yansıma Sözcükler			

Tablo 11. Milli Kültürümüz Teması Metinlerinde Söz Varlığı

	5.1 Anadolu Uygarlıkları	5.2 Burada Dur	5.3 Ergenekon Destanı
Deyimler	Çağ açmak	Ele geçirmek, elinde bulunmak, karar vermek	Acı gelmek, öç almak, karar vermek, üzerine yürümek, üstün gelmek, hal kalmamak, arkasına düşmek, yakıp yağmalamak, kılıçtan geçirmek, boyun eğmek, karşı çıkmak
İkilemeler	Cıvıl cıvıl		
Atasözleri			
Kalıp İfadeler			
Terimler			
Yansıma Sözcükler			

Tablo 12. Zaman ve Mekân Teması Metinlerinde Söz Varlığı

	6.1 Kalbin Sesi	6.2 Geçen Zaman	6.3 Değirmende Döner Taşım
Deyimler	Papucu dama atılmak, geçip gitmek, akli başında olmak, içi pır pır etmek, uçup gitmek, vakti daralmak, etrafını sarmak, çekip gitmek, un ufak olmak, çare bulmak, kırık kalp	Temiz yürekli, içi rahatlamak	Gözüne ilişmek, ensesinde boza pişirmek, içi içine sığmamak, ayak altında dolaşmak, koyu bir muhabbete dalmak, dalıp gitmek, (iki şey arasında) mekik dokumak
İkilemeler	Hele hele		Çer çöp, ağır ağır, gece gündüz, durup durup, azar azar, birer ikişer
Atasözleri			
Kalıp İfadeler			Eyvallah! , Bismillah!, Hadi bereketli olsun! Kendimi bildim bileli...
Terimler			
Yansıma Sözcükler			

Tablo 13. *Erdemler Teması Metinlerinde Söz Varlığı*

	7.1 Yunus Emre'nin Mezarları	7.2 Güllü İncitme Gönül	7.3 Emine Teyze'nin Çilek Reçeli
Deyimler	Gönlü çekmek, izin vermek, işe koyulmak, akıl ermez bir iş	Geri kalmamak	Hak vermek, hoşuna gitmek, hayran kalmak, ortaya çıkmak, deliye dönmek, yere göğe sığdıramamak, umut bağlamak, yumuşak yürekli, kulak arkası etmek, kıvanç duymak, işin içinde olmak,
İkilemeler	Yan yana, burcu burcu, kamyon kamyon, araba araba, dalga dalga		Sağa sola, satır satır, yavaş yavaş, kaşık kaşık, ballandıra ballandıra, hayran hayran, dolup dolup, zaman almak
Atasözleri			
Kalıp İfadeler	Eyvallah!		Kusura bakmayın.
Terimler			
Yansıma Sözcükler			

Tablo 14. *Hak ve Özgürlükler Teması Metinlerinde Söz Varlığı*

	8.1 Bilge Adamın Yolu	8.2 Aliya İzzetbegoviç ve Özgürlük Mücadelesi	8.3 Özgürlük
Deyimler	Göze çarpmak, dikkat çekmek, aklından geçirmek, göz ucuyla bakmak, gülmekten kendini alamamak, ilk adımı atmak	Ödün vermemek, hayata geçirmek, cevap vermek, karşı çıkmak, koruma altına almak, dize getirmek, araya girmek, ders çıkarmak, peşinde koşmak	
İkilemeler	Kat kat	Arka arkaya	Kendi kendine
Atasözleri			
Kalıp İfadeler	Kelimenin tam anlamıyla...		
Terimler			
Yansıma Sözcükler			

Metinlerde söz varlığı unsurlarından en fazla bulunan deyimlerdir. “Gurbet” şiiri hariç her metinde mutlaka deyim kullanılmıştır. Deyimlerden sonra en sık kullanılan söz varlığı ögesi ikilemelerdir. 24 metin içerisinde hiç atasözü bulunmamaktadır. Terimler ise yalnızca bilgilendirici metinlerde, konuyla ilgili olarak ve az sayıda bulunur. Yansıma sözcükler, kalıp ifadeler ve özlü sözler bakımından da örnekler oldukça azdır. Söz varlığı unsurlarını kullanımı bakımından metinlerde farklılık gözlenir. Söz gelimi; Emine Teyze'nin Çilek Reçelinde 10 deyim, 8 ikileme, 1 kalıp ifade bulunur. “Gurbet” şiirinde deyim, ikileme veya kalıp ifade bulunmaz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Bu çalışmada incelenen 8. sınıf Türkçe ders kitabında 2018 Türkçe Öğretim Programı'na göre zorunlu olan "Erdemler", "Milli Mücadele ve Atatürk" ile "Milli Kültürümüz" temalarına ek olarak "Kişisel Gelişim", "Birey ve Toplum", "Sanat", "Zaman ve Mekan" ile "Hak ve Özgürlükler" temaları yer alır. Bu 8 tema içerisinde 40 metin bulunmaktadır. Bunlardan 24'ü okuma metni, 8'i dinleme metni ve 8'i serbest okuma metnidir. Bu çalışmada 24 okuma metni inceleme kapsamına alınmıştır. 24 metinden 3'ü yabancı yazarlara aittir: Martı- Richard Bach, Acele Karar Vermeyin- Lao Tzu, Bilge Adamın Yolu- Aleiks Cabrer. Bu sayede çocuğun dünya edebiyatından örnekler tanınmasına olanak sağlanır.

Metin türlerinin kitaba dağılımı incelendiğinde şu sonuca ulaşılmıştır: 24 metinden 9'u bilgilendirici metin, 8'i hikâye edici metin ve 7'si şiirdir. Metinlerin kitaba dengeli dağılmadığı, bilgilendirici metinlerin daha fazla olduğu gözle çarpmaktadır.

İncelenen metinlerin hepsi olumlu iletiler aktaran, öğrencilerde ana dili sevgisi ve dil bilinci oluşturan, çocuğun duygu ve hayal dünyasına hitap eden niteliktedir. Bu çalışmanın kuramsal kısmında belirtilen çocuğa uygun olma kriterleri açısından metinlerin öğrencilerin rahatça okuyup anlayabileceği dil ve anlatımda olduğu, hikâye edici metinlerde olay örgüsünün karmaşık olmadığı tespit edilmiştir.

İncelemelerden yola çıkılarak metinlerin milli kültürümüzü, sosyal hayatı, manevi değer ve normları, problem çözme becerisini sezdirip çocukları hayata hazırladığı; bir yandan da dilin inceliklerini ve dili etkili kullanmayı öğrettiği söylenebilir.

Genel olarak metinlerin dilinin yalın, duru, akıcı ve anlaşılır olduğu belirlenmiştir. Yazım ve noktalama kurallarına tüm metinlerde bağlı kalınmıştır. Metinlerde eğitsel olarak uygun olmayan ifadeler, argo kelimeler ve küfür sayılabilecek kaba söylemler, şiddet içeren unsurlar hiç yer almaz.

Metinlerde kök değerlerden "sevgi" ön plana çıkmıştır. Bunun dışında saygı, sabır, vatanseverlik, yardımseverlik ve öz denetim değerlerine rastlanmıştır. Ayrıca kök değer olarak nitelenmeyen çalışkanlık, yaşama sevinci, pozitif düşünme, cesaret gibi olumlu iletilere de rastlanmıştır. Değer aktarımı daha çok olumlu değerlerin sezdirilmesi şeklinde yer bulmuştur, doğrudan nasihat veren ya da olumsuz bir tutumu eleştiren bölümler azdır.

Bu araştırma sonucunda metinlerde en fazla bulunan söz varlığı unsurlarının "deyimler" olduğu belirlenmiştir. Kullanım sıklığı bakımından ikinci sırada ise ikilemeler bulunmaktadır. Diğer söz varlığı unsurlarından terimler, yansıma sözler, özdeyişler, kalıp ifadeler sadece birkaç metinde ve çok az örneklenmiştir. 24 metinde hiç atasözünün yer almayışı da dikkat çeken bir diğer tespittir. Oysa atasözleri sözlü kültürümüzün önemli öğeleridir ve atalarımızın engin tecrübelerini yansıtır. Bu açıdan incelenen metinlerde hiç atasözü bulunmayışı bir eksikliktir. Şiir türündeki metinlerde atasözü, deyim, ikileme gibi söz varlığı unsurları yok denecek kadar azdır. İncelenen metinlerde söz varlığı unsurları daha çok hikaye edici metinlerde, deyimler ve ikilemeler olarak tespit edilmiştir.

Metinlerin tema uyumu 2018 Türkçe Öğretim Programı'nda bulunan tema ve konu önerilerine göre belirlenmiştir. Buna göre her metin o temaya ait birden fazla konu

önerisiyle ilişkilidir. Bu bağlamda metin-tema uyumunun tüm kitapta hâkim olduğu söylenebilir.

Hikâye edici metinlerde çocuk kahramanların bulunması çocuğun metinle bütünleşmesini sağlar, onun empati yeteneğini geliştirir ve metni anlamayı kolaylaştırır. İncelenen 8 hikâye edici metinde çocuk kahraman sayısı oldukça sınırlıdır. Yalnızca 3 metinde çocuk karakterler bulunur. Oysa çocuğun metinde kendi gerçeğini bulması, kahramanı kendine yakın hissetmesi onun okuma isteğini olumlu etkiler.

Okuma metinleri, “ders kitabına alınacak metinlerin taşınması gereken nitelikler bakımından” ele alınınca 24’ünün de bu kriterlere uygun olduğu söylenebilir. Söz konusu metinlerin özellikle 2018 Türkçe Öğretim Programı’nda yer alan “metinlerin taşınması gereken 14 niteliğe” göre madde madde değerlendirilmesi yapılarak, metinlerin programla uyumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Türkçe ders kitaplarında yer alacak metinler çocuğa hayatı öğrettiği gibi eğitici değerler de bu metinler aracılığıyla benimsetilebilir.

Ders kitabında bulunan metinler söz varlığı unsurları bakımından zengin olursa; deyim, atasözü, ikileme, terim, özdeyiş ve yansıma sözcük örnekleriyle çocukların ifade gücü geliştirilebilir. Çünkü çocuklar okudukları ve dinledikleri dil malzemelerinden yola çıkarak kendi sözcük evrenlerini oluştururlar.

Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri kişilik gelişiminin devam ettiği kritik bir aşamada bulunur. Bu nedenle onlara bu çağlarda sosyal hayat becerileri kazandıracak, problemlere kolay ve akılcı çözümler üretmelerini sağlayacak, onları pozitif düşünmeye ve hayatı sevmeye yöneltecek içerikte metinler sunulmalıdır.

Eğitici değer öğretimi açısından edebi metinler oldukça yaygın kullanılır. Çalışkanlık, vatanseverlik, azimli olma, güven, dürüstlük, sabır, adalet, sevgi ve saygı gibi eğitici değerler içeren ders kitabı metinleriyle çocuk eğitimine katkı sağlanır. Bu nedenle değerler eğitimi ile ilgili projelerde Türkçe ders kitabı metinlerinden yararlanılabilir.

2018 Türkçe Öğretim Programı’nda 8. sınıf seviyesi için üç ana başlık altında 24 metin türü önerilmektedir (anı, biyografi, otobiyografi, haber metni, günlük, e- posta...). Bir eğitim öğretim yılında öğrenciye 8 temada 40 metin sunuluyorsa mutlaka farklı türlere yer verilmeli, metinler yalnızca belli birkaç türün örneği olmamalı. Programın ön gördüğü şekilde geniş bir yelpaze sunulmalı; efemera ve broşürler, kılavuzlar, gezi yazıları, mottolar, blog yazıları gibi farklı ve güncel metinlerle öğrencilerde okuma isteği uyandırılmalı.

İncelenen metinlerde kullanılan ortalama kelime sayısı 546 olarak belirlenmiştir. Ancak sadece kelime sayısını referans almak bir metnin hedef kitleye uygun olup olmadığını belirlemede çok sığ kalmaktadır. Bu nedenle metinlerin okunabilirlik düzeyini belirlemek adına anlamı bilinmeyen kelime sayısı da işin içine katılarak metnin öğrenci seviyesine uygunluğu hakkında net bir sonuç verecek çalışmalar geliştirilmelidir.

Metin türleri; hikâye edici, bilgilendirici ve şiir olmak üzere Türkçe ders kitaplarına dengeli dağıtılmalı ve olabildiğince farklı türlere yer verilerek öğrencinin dilin imkânlarının ne kadar geniş olduğunu keşfetmesi sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Aksan, D. (2002). *Anadilimizin söz denizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (1981). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1*. Ankara: TDK Yayınları.
- Akyol, H. (2016). *Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2006). *Türk eğitim tarihi* (10. Bs). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Aytaş, G. ve Yalçın, A. (2008). *Çocuk edebiyatı* (4. Bs). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Bağcı, H. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin atasözü ve deyimleri algılama düzeyi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. Sayı: 27. Sayfa: 91- 110.
- Baki, Y. ve Karakuş, N. (2012). *Türkçe öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Coşkun, E. ve Taş, S. (2008). Ders kitaplarının metin seçimi açısından türkçe öğretim programlarının değerlendirilmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 5(10).
- Demirel, Ö. (2006). *Öğretme sanatı*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Doğan, B. (2011). *100 temel eserde 6, 7 ve 8. sınıflar için önerilen ortak kitaplar üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Gülyüz, H. (2013). *Yaratıcı çocuk edebiyatı* (4. Bs). Ankara: Edge Akademi.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Karakuş, E. ve Taş, H. (2007). *Türkçe öğretimi etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemi* (28. Bs). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F., ve Sever, S. (2005). *Türkçe öğretimi türkçe ve sınıf öğretmenleri için*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kavruk, H., Salman, R., Öztürk, A., Uğur, H., Aydın, G. ve Karagöz, N. (2017). *Türk dili yazılı ve sözlü anlatım*. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (İlkokul ve Ortaokul)*
- Nas, R. (2003). *Türkçe öğretimi*. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Nuhoglu M., Taş, H., Karakuş, E. ve Gökkaya, H. (2015). *Türkçe öğretimi uygulamaları* (2. Bs). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Oğuzkan, A. F. (2010). *Çocuk edebiyatı* (10. Bs). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Öz, M. F. (2001). *Uygulamalı türkçe eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2007). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özden, Y. (2003). *Öğrenme ve öğretme*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2006). *Etkinliklerle türkçe öğretimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Sönmez, V. ve Diğerleri. (2006). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Tazebay, A. ve Çelenk, S. (Ed.). (2008). *Türkçe öğretimi ilke- yöntem- teknikler*. Ankara: Maya Akademi.
- Temizyürek, F. ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim okulları türkçe programları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Türkben, T. (2018). Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema Açısından incelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 2152-2166.
- Türkçe Sözlük*. (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılar, Ö. ve Turan, L. (Ed.). (2010). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı* (2. Bs). Ankara: Pegem Akademi.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, C., Okur, A., Yılmaz, Y. ve Arı, G. (2006). *Kuramdan uygulamaya türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Yılmaz, M. ve Korkmaz, C. (2016). İlköğretim 1-5.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13 (36), 33-46.
- Yurtbaşı, M. (2012a). *Sınıflandırılmış atasözleri sözlüğü*. İstanbul: Excellence Yayınları.
- Yurtbaşı, M. (2012b). *Sınıflandırılmış deyimler sözlüğü*. İstanbul: Excellence Yayınları.
- Zengin, A. Y. ve Zengin, N. (2007). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. İstanbul: Truva Yayınları.

İncelenen Kitap

- Mete, G., Karaaslan, M., Kaya, Y., Ozan, Ş., Özdemir, D. (2018). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Türkçe 8 Ders Kitabı. İ. Erdem (Ed.), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.